visat.

Primavera 2018

L'arribada del Pirandello narrador

Lluís Ahicart Guillén

És diumenge i al menjador de l'Hotel Subur, de Sitges, els comensals rematen l'esplèndid dinar amb cafè, copa i puro. Ja se sap, Pirandello *fuma come un turco* i Josep M. de Sagarra en sabia, d'això. És el 14 de desembre de 1924; amb ells hi ha l'escriptor i advocat Salvador Vilaregut i el dramaturg Josep M. Millàs Raurell. Tant Sagarra com Vilaregut ja han traduït al català algunes obres de l'il·lustre sicilià.

Pirandello ha arribat a Barcelona el dia abans, convidat pel PEN Club català (és el president del d'Itàlia) i per l'empresari del teatre Romea, Josep Canals. L'han instal·lat a l'Hotel Colón, a la plaça de Catalunya, on rep visites i li fan entrevistes quan no és en algun dels actes programats. Dimecres farà una conferència des de l'escenari del teatre Romea. Bé, no serà una conferència, sinó un col·loqui: respondrà les preguntes dels espectadors. És com ho fan a Nord-amèrica, d'on ve ara Pirandello, diu algú. Els de l'*Esquella de la Torratxa* el compararan amb els il·lusionistes de *music-hall* del Paral·lel.

La visita a Barcelona de l'escriptor, que ja era famós mundialment, fou l'empenta definitiva a la recepció de la seva obra a les nostres terres. Sagarra era el cicerone ideal per a l'ocasió: l'any anterior, el 1923, havia traduït *Il berretto a sonagli (El barret de cascavells)*, el primer *pirandello* teatral en català. S'estrenà el 27 de novembre d'aquell any al Romea; l'obra va ser molt ben acollida. Més difícil de pair per al públic barceloní, com reflecteixen les cròniques i crítiques teatrals, fou l'estrena al teatre Goya dels *Sei personaggi in cerca d'autore,* poques setmanes després, el 19 de desembre, en versió castellana. En qualsevol cas, durant aquells anys i els següents Pirandello es va fer un lloc entre els referents teatrals de Barcelona i les seves obres dramàtiques s'han anat traduint amb més o menys regularitat, malgrat parèntesis importants, fins als nostres dies.

Ara bé, quina fou i quina ha estat la sort de les traduccions de l'obra narrativa pirandelliana? L'arrencada va coincidir en el temps amb la

de les traduccions d'obra dramàtica. Al diari *La Publicitat* del dia 11 d'octubre de 1923 hi apareix el conte *Distracció* (*Distrazione*), traduït per algú que signa T.G. Segons certifica Gabriela Gavagnin, es tracta de Tomàs Garcés; és la primera traducció al català d'una obra narrativa, en aquest cas un conte, de Pirandello. Garcés va destacar, és sabut, per les seves traduccions d'obra poètica en italià; aquest conte de Pirandello i un altre de Verga són les seves úniques traduccions catalanes de narrativa italiana.

L'any següent, el 1924, en els números de maig i d'agost del *magazine D'Ací i d'Allà* es publiquen dos contes més: *La llum del davant* (*Il lume dall' altra casa*) i *L'il·lustre desaparegut* (*L'illustre estinto*), versionats per Lluís Bertran i Pijoan, amb il·lustracions de Figueras i Emili Ferrer, respectivament. El director de la revista era aleshores Carles Soldevila (de qui, segons es diu, Pirandello traduí a l'italià l'obra *Civilitzats tanmateix*).

Des d'aquella època, dèiem, Pirandello va restar definitivament entre nosaltres, va quedar incorporat a les lletres catalanes. No obstant això, si deixem de banda les tres narracions abans esmentades, aquella empenta receptora inicial va quedar circumscrita a l'àmbit dramatúrgic. Era en bona part un fenomen estretament lligat als desitjos dels empresaris teatrals, d'un bon sector de la intel·lectualitat catalana, de certs sectors de la burgesia —com el patronat de l'Associació de Teatre Selecte—, i, com apuntava en un article Carles Soldevila, a l'esnobisme d'alguns davant un autor que creava polèmica i que no tothom entenia. A partir del 1923 també hi influí de ben segur la situació creada pel començament de la dictadura de Primo de Rivera i pel desig de resistir els embats del directori militar dirigits a neutralitzar la «desespanyolització» de Catalunya i a anar arraconant la llengua catalana. El sopar del Pen Club Català en homenatge a Pirandello, celebrat el dimarts 16 de desembre, el presidí Puig i Cadafalch, que la vigília de Nadal de l'any anterior (1923) havia dimitit com a president de la Mancomunitat de Catalunya. A «l'hora del xampany» Puig i Cadafalch feu el discurs d'oferiment del banquet, en català: «No em sento amb forces de deixar la meva llengua nadiua —digué— i menys ara...». L'hoste agraí l'ofrena i parlà, diuen les cròniques, «amb veu càlida i metàl·lica». Recordà les lliçons rebudes, quan era a Bonn, sobre les «nobles arrels de l'antic provençal»i ressaltà que «aquella fonètica era ben semblant a la de la "forte e dolcíssima lingua" que sento

parlar ara». «M'omple d'orgull —va continuar dient Pirandello— haver estat traduït pel vostre "giovane e geniale poeta" (al·ludint a J. M. de Sagarra) i per altres distingits escriptors catalans. Em fa goig de veure la meva obra coneguda i valorada a la "cara e generosa Catalogna"».

Aquella onada de recepció de l'obra dramàtica de Pirandello, amb el clímax de la referida visita, tingué, això no obstant, el seu reflux, del qual no foren aliens els avatars polítics dels anys trenta, tant a casa nostra com a Itàlia. Assumpta Camps ho resumeix a *Luigi Pirandello en Cataluña: la razón de una incomprensión*. En paral·lel, l'arribada dels contes i novel·les de l'autor quedà en suspens.

Tant és així que l'entrada a les lletres catalanes de la narrativa pirandelliana no es va produir de forma significativa fins al final del segle passat. Si parlem de les novel·les, l'any 1986 Carme Serrallonga dona a conèixer la seva versió d'*El difunt Mattia Pascal,* i cal esperar-nos al 2008 per a disposar de *L'exclosa*, girada per Meritxell Anton; al 2009 per a *Atenció, Rodem! (Quaderns de Serafino Gubbio, operador cinematogràfic)*, a càrrec de Jordi Estrada, i fins fa ben poc, al 2017, per a *Un, ningú i cent mil*, traduïda per Marina Laboreo Roig. El balanç és, malgrat aquest gran endarreriment, positiu: de les set novel·les de Pirandello, en català en tenim finalment quatre: la primera (*L'exclosa*), la darrera (*Un, ningú i cent mil*), la més reconeguda (*El difunt Mattia Pascal*) i també la molt valuosa i interessant *Atenció, Rodem!*

I les *novelle*, els contes? També ha costat poder tenir en català una mostra significativa d'aquells dos centenars llargs que l'autor ens en va llegar, no havent assolit l'ambiciós projecte d'escriure i publicar un conte per a cada dia de l'any. Deixant de banda aquells primerencs contes publicats el 1923 i el 1924, no va ésser fins al 1995 que van començar a rajar-ne les versions catalanes. Aquell mateix any Francesc Miravitlles n'oferí una tria de trenta-un en el volum 96 de «Les Millors Obres de la Literatura Universal – Segle xx»,d'Edicions 62, i Júlia Benavent en versionà onze, de la mà de les Edicions del Bullent, de Picanya. Carlota Subirós, el 2008, amb motiu de traduir *L'home de la flor a la boca* per a les funcions de la companyia laperla 29 que ella mateixa dirigí a la Biblioteca de Catalunya, va versionar també els contes *Un dia* i *Al vespre, un gerani*, ja traduïts per Miravitlles.

Finalment, Joaquim Gestí va seleccionar i versionar trenta-tres contes, en un recull, *Contes per a un any*, que va merèixer el premi de traducció Vidal Alcover del 2007 i que finalment, deu anys després, el 2017, va veure la llum de la mà d'Edicions de 1984.

Si prenem el conjunt de les referides traduccions de la narrativa breu, ens trobem que el conte *L'avemaria di Bobbio* apareix en tres de les seleccions (Miravitlles, Benavent i Gestí), i setze altres contes apareixen en dues. Per tant, per a l'estadística, podem arribar a la conclusió que les vuitanta traduccions al català de què disposem avui dia es corresponen amb seixanta-un contes originals de Pirandello.

En l'exemplar de *L'Amic de les Arts* del 30 de juny de 1928, poc després de signar el *Manifest groc*, l'avantguardista Lluís Montanyà es referia als«contes sicilians, no prou coneguts, de Pirandello». Sortosament el lector en català té ara finalment molt més a l'abast tant els contes esmentats com la resta de la seva narrativa.

Bibliografia

Distracció. Trad. T[omàs] G[arcés]. *La Publicitat* (11 octubre 1923).

La llum del davant. Trad. Lluís Bertran. D'Ací i d'Allà, maig, 1924.

L'il·lustre desaparegut. Trad. Lluís Bertran. D'Ací i d'Allà, agost 1924.

El difunt Mattia Pascal. Trad. Carme Serrallonga. Proa, 1986.

La tragèdia d´un personatge i altres contes. Trad. Francesc Miravitlles. Edicions 62, 1995.

Contes per a un any (Selecció). Trad. Júlia Benavent. Ed. del Bullent, 1995.

«Un dia» / «Al vespre, un gerani». Dins: *L'home de la flor a la boca*. Trad. Carlota Subirós. Biblioteca de Catalunya, 2008.

L'exclosa. Trad. Meritxell Anton. Adesiara, juny 2008.

Atenció, Rodem! (Quaderns de Serafino Gubbio, operador cinematogràfic). Trad. Jordi Estrada. L'Albí, 2009.

Un, ningú i cent mil. Trad. Marina Laboreo Roig. Edicions de la Ela Geminada, 2017.

Contes per a un any. Trad. Joaquim Gestí. Edicions de 1984, 2017.